

Слободяник Юлія Борисівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та аудиту,
Одеський національний економічний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ

Процес впровадження державного аудиту в Україні вже розпочався і відбувається дуже активно. Водночас запровадження будь-якої нової програми чи інституту, а тим більше – системи, пов'язане з необхідністю передбачити наслідки і розрахувати ефективність таких новацій.

З метою уникнення плутанини необхідно розмежовувати поняття ефективності окремих проведених контрольних заходів (аудитів), ефективності контрольних органів та ефективності запроваджуваної системи державного аудиту в цілому. Основними обмеженнями, що в цьому випадку мають бути враховані обов'язково, є макрорівень запровадження системи, а також об'єктивна відсутність можливості попереднього розрахунку ефективності на підставі експерименту та наявних даних. Також необхідно розмежувати поняття ефективності та якості, які доволі часто плутають. Якість тісно пов'язана з ефективністю – прямо впливає на неї, адже підвищення якості аудиту має підвищувати ефективність всієї системи. Підходи до оцінки ефективності системи державного аудиту полягатимуть у наступному.

По-перше, ситуація з визначенням ефективності системи державного аудиту ускладнюється неможливістю отримання швидких результатів – для повної реалізації заходів з її впровадження потрібен значний час та узгоджена дія багатьох факторів. Тому необхідно проводити комплексну оцінку за певний період, який може складати не менше 3-5 років. При цьому вважаємо можливим проведення так званої «проміжної» оцінки ефективності на різних етапах реалізації системи.

По-друге, вважаємо, що ефективність має усвідомлюватись як оцінка досягнення певної мети. У цьому зв'язку необхідно розглядати досягнутий результат функціонування впроваджуваної системи. У будь-якому випадку справедливим буде загальний підхід до оцінки ефективності – чим вищий результат на одиницю докладених зусиль, тим більш досконалою є система. Водночас більш важливим буде визначення абсолютного показника – загального ефекту від впровадження системи державного аудиту.

По-третє, система державного аудиту складається з зовнішнього аудиту і внутрішнього контролю і аудиту. Відповідно ці складові впливатимуть на оцінку загальної ефективності системи, проте мають оцінюватися по-різному. Так, внутрішній державний аудит представлений службами внутрішнього аудиту установ, організацій і підприємств. Мета їх створення – підвищення ефективності функціонування організацій, у яких вони створені, у тому числі шляхом зниження кількості порушень та їх попередження. Внутрішній

контроль, що проводиться Державною фінансовою інспекцією, спрямований на зменшення та попередження фінансових та інших порушень, у тому числі в системі державного управління. Водночас організація внутрішнього державного контролю і аудиту спрямована на зменшення витрат на проведення зовнішнього аудиту. Зовнішній аудит має на меті підвищення прозорості та якості державного управління шляхом визначення відповідності управління суспільними ресурсами встановленим критеріям та внесення пропозицій щодо коригування ситуації.

Отже, кожна складова системи державного аудиту має свою мету, виходячи з якої і має аналізуватися їх ефективність. Наприклад, розрахунок ефективності служби внутрішнього аудиту може включати визначення економічної ефективності – зіставлення економії коштів внаслідок забезпечення їх законності та цільового витрачання, уникнення фінансових санкцій з витратами на організацію і функціонування служби. Водночас на рівні зовнішнього аудиту необхідно оцінювати й інші ефекти, що супроводжують досягнення його мети – соціальний, організаційний тощо.

По-четверте, особливості державного аудиту, його роль і функції у суспільстві дозволяють виокремити і розмежувати такі ефекти, спричинені його реалізацією:

- економічний – зменшення та припинення незаконних, нецільових, неефективних і нераціональних витрат суспільних ресурсів. Наголосимо на тому, що з часом кількість таких порушень, що виявляються контрольною системою, повинна мати тенденцію до зниження. Крім того, при обчисленні ефекту за певний проміжок часу сума витрат має обов'язково дисконтуватися;
- організаційний – оптимізація структури системи державного аудиту і всіх інших контрольних органів, що спричинена реалізацією заходів за результатами проведеного державного аудиту;
- соціальний – збільшення довіри суспільства до влади, внаслідок забезпечення її прозорості та якості державного управління;
- інституційний – покращення функціонування і формування нових інститутів у суспільстві, спрямовані на сталий розвиток і розбудову економіки знань.

Підкреслимо, що ці ефекти мають оцінюватися виключно у зв'язку з функціонуванням системи державного аудиту. Визначити економічний і організаційний ефекти значно простіше, ніж соціальний та інституційний. Проте подальші дослідження у цьому напрямку дозволять сформулювати чіткі критерії, а також розробити конкретні методики їх оцінювання. Також вважаємо, що звична оцінка ефективності, особливо на початкових етапах реалізації системи державного аудиту, що супроводжуватимуться значними організаційними витратами, є доцільною. Необхідно зважати при цьому, що настання перелічених ефектів, особливо соціального та інституційного, відкладені у часі, а тому загальна ефективність може бути не такою значною. Разом з тим її результати не мають розцінюватися як однозначний сигнал до припинення запровадження системи державного аудиту, а лише, можливо, як необхідність переглянути певні організаційні його етапи.